

Θεόκριτος, 15^ο Ειδύλλιο (Λεξιλόγιο)

Του Μάριου Βάλβη-Γερογιάννη,
Δρος του Τμήματος Φιλολογίας
του Πανεπιστημίου Πατρών

ἔνδοι = ἔνδοθι = μέσα, στο σπίτι

ἦνθες = ἦλθες

ὄρη = ὄρα = φρόντισε

δρίφος (δωρ.) = δίφρος, ὄ = καρέκλα, σκαμνί· διαθέτουμε τη μαρτυρία ότι τον συγκεκριμένο τύπο τον χρησιμοποιούσαν ιδιαίτερα οι Συρακούσιοι· πιθανώς, λοιπόν, η χρήση από την Πραξινόη διαλεκτικών τύπων σε ένα τόσο πρώιμο στάδιο να προοιωνίζεται την ηχηρή διακήρυξη της ηρωίδας στους στ. 89-93

ποτίκρανον, τὸ = προσκεφάλαιον, τὸ = μαξιλάρι

ὦ = ὦ

ἀλέματος, ον = ἠλέματος, ον = μάταιος, ανόητος

ὔμιν [= ὑμῖν] ἐσώθην = ἐφθασα με ασφάλεια ἐδῶ (= σε ἐσάς)

πολλῶ...ὄχλω = πολλοῦ...ὄχλου

κρηπίδες = στρατιωτικές μπότες, (συνεκδ.) στρατιώτες

ἄτρυτος, ον = κουραστικός, ατελείωτος

ἐκαστέρω < ἐκάς (επίρρ.) = μακριά

ἀποικέω = ζω σε μεγάλη απόσταση από κπ.

πάραρος ή παρήορος, ον = απερίσκεπτος, άφρων

τῆνος = ἐκεῖνος

εἰλεός ή ιλεός, ὄ = φωλιά άγριου ζώου, «τρύπα», τρώγλη

ποτ(ι) = πρὸς

ὦμες = ὦμεν

τεδὸν = σὸν

τῶ μικκῶ παρεόντος = τοῦ μικροῦ παρόντος

ποθορῆ = προσορᾶ < προσοράω = κοιτάζω, παρατηρῶ

θάρσει (< θαρσέω) = μη φοβάσαι

τέκος (ποιητ.) = τέκνον

ἀπφῦς, ὕος, ὄ = μπαμπάκας

πότνια, ή = δέσποινα (εννοεί την Περσεφόνη· ναὶ τὰν πότνιαν = ὄρκος των γυναικῶν)

πρόαν = πρόην

θήν (μόρ.) = δῆ

νίτρον, τὸ = ανθρακική σόδα, την χρησιμοποιούσαν για σαπούνι

φῦκος, εὖς, τὸ = κόκκινη βαφή για τα χείλη ή τα μάγουλα (κοκκινάδι)

σκανᾶς = σκηνηῆς < σκηνή, ἦ = περίπτερο ή πάγκος στην αγορά

ἄμμιν = ἡμῖν

φθόρος, ὄ = καταστροφή

κυνάς, ἄδος, = τρίχωμα σκύλου (δηλ. κακής ποιότητας μαλλί)

γραιᾶν = γραιῶν

ἀπότιλμα, τὸ = μάδημα

πήρα, ἦ = πορτοφόλι, τσαντάκι

πόκως = πόκους < πόκος, ὄ = ακατέργαστο μαλλί

ἄπαν (ἐπίρρ.) = εντελώς, απολύτως

ἔργον ἐπ' ἔργῳ = τη μια δουλειά πάνω στην άλλη. Προτού χρησιμοποιήσουν το ακατέργαστο μαλλί, συνήθιζαν να το πλένουν με ζεστό νερό, να το απλώνουν στον ήλιο και να το καθαρίζουν προσεκτικά από όσους ρύπους είχαν απομείνει· έτσι, ένα ιδιαίτερο ακάθαρτο μαλλί σήμαινε, τρόπον τινά, διπλό κόπο και προσπάθεια για τη νοικοκυρά

ἀμπέχονον, τὸ = λεπτό ένδυμα, είδος εσάρπας, πανωφορίου

περονητρίς, ίδος, ἦ = ένδυμα (φόρεμα) που πιάνεται στον ώμο με πόρπη

λάζομαι (επικ. αντί του λαμβάνω) = αρπάζω

βᾶμες = βῶμεν

ἀφνειός, ὄν και ἦ, ὄν = πλούσιος

θασόμεναι < θαέομαι = θεάομαι

τὰν βασίλισσαν = αναφέρεται στην Αρσινόη Β' (σύζυγο και αδελφή του Πτολεμαίου Β')

ῶν ἴδες, ῶν εἴπαις κεν = εἶπες ἂν περὶ ἐκείνων ἃ εἶδες· σημειωτέον ὅτι τα λεκτικά ρήματα λαμβάνουν ενίοτε αντικείμενο σε γενική («μιλώ για κτ.»): επομένως, το πρώτο ῶν της φράσης προκύπτει με αντίστροφη ἔλξη του αναφορικού

ἔρπω = κινούμαι αργά, περπατώ

αἰνόδρυπτος, ὄν = (για δούλους) φριχτά σημαδεμένος

γαλέη, ἦ = νυφίτσα ή κουνάβι (αμφότερα κυνηγούσαν τους ποντικούς, όπως οι σημερινές γάτες), ίσως μαγκούστα (ζώο που ενδημεί, μεταξύ άλλων τόπων, και στην Αίγυπτο)

χρήζοντι = χρήζουσι < χρήζω = έχω ανάγκη, επιθυμώ

θαῖσσον = ταχέως

σμάμα (δωρ.), ατος, τὸ = σαπούνι

λαστρίς (δωρ.), ίδος, ἦ = κλέφτρα (λέγεται για τεμπέληδες δούλους)

νένιμμαι < νίζω = νίπτω, πλένω, λούζω

κλάξ (δωρ.), ακός, ἦ = κλείς

πεῖ = πῆ = πού;

ῶδε = εδὼ

καταπτυχῆς, ἐς = με πλούσιες πτυχές

πόσσω κατέβα τοι ἄφ' ἰστῶ; = πόσο σου στοίχισε (το ὑφασμα) να κατέβει από τον αργαλειό;

πόσσω = γενική του ποσού ή της αξίας

μνᾶν = μνῶν

τοῖς δ' ἔργοις = στα κεντήματα

κατὰ γνώμαν ἀπέβα τοι = τελικά είχε ευτυχῆ έκβαση σύμφωνα με το γούστο σου

θολία, ἦ = κωνικό καπέλο με πλατὺ γείσο για να προστατεύει από τον ἥλιο

Μορμώ, ἦ = εἶδος θηλυκού μαμπούλα, με τον οποίο οι τροφοὶ συνήθιζαν να εκφοβίζουν τα μικρά παιδιά

τυ = σε < σὺ

Φρυγία = πρόκειται είτε για το ὄνομα της δούλης είτε για εθνικό (εν τοιαύτη περιπτώσει, η δούλη κατάγεται από τη Φρυγία)

ἀπόκλαξον (δωρ. προστ. AOP) < ἀπόκλείω = κλείνω τις πόρτες

πόκα = πότε

περάω = διέρχομαι

κακοεργὸς = κακοῦργος

δαλέομαι (δωρ.) = βλάπτω, εξαπατώ

παρέρπω = έρπω κρυφά

ἐξ ἀπάτας κεκροτημένοι [< κροτέω = σφυρηλατῶ μαζί και συνενώνω] ἄνδρες = ένα σύνολο από απατεῶνες

ἀραῖος (< ἀρά), α, ον = καταραμένος

πατήσης < πατέω

πυρρός, ἄ, ὄν = πυρόξανθος

κυνοθαρσῆς, ἐς = αναιδής σαν σκύλος

οὐ φευξῆ; = φύγε μακριά!

διαχράομαι = σκοτώνω
ωνάθην < ὀνίναμαι = ωφελούμαι
τοι δ' ἔβαν = οὔτοι δ' ἔβησαν
χώρα, ἦ = θέση, πόστο
συναγείρομαι = συνέρχομαι, έρχομαι στα συγκαλά μου
τὸν ψυχρὸν ὄφιν = το επίθετο δεν χαρακτηρίζει συγκεκριμένο είδος φιδιών, αλλά γενικώς τα φίδια
δεδοίκω (δωρ.) = δαίδω, δέδοικα
έγών = έγωγε
χρησμός = χρησμούς· βρίσκει δηλ. την απάντηση της ηλικιωμένης ακατανόητη
θεσπίζασα < θεσπίζω = προφητεύω
ἴσαντι = ἴσασι
θαῖσαι < θαέομαι = θεάομαι
ἀποπλάγχθῆς < ἀπεπλάγχθην < ἀποπλάζω + γεν. = απομακρύνομαι
εἰσένθωμες = εἰσέλθωμεν
ἀπρίξ (επίρρ.) = στενά, σφιχτά
δείλαιος, α, ον = ταλαίπωρος, δυστυχής
θερίστριον, τὸ = ελαφρό θερινό ένδυμα
ποττῶ = πρὸς
ἀλαθέως = ἀληθῶς
εἰμὲς = ἐσμὲν
εἰς ὄρας = για πάντα
κῆπειτα = καὶ ἔτι ὕστερον
ἄμμε = ἡμᾶς
περιστέλλω = προστατεύω
φλίβω = θλίβω = συμπιέζω, συνθλίβω
δειλός, ἦ, ὄν = ἀθλιος, δυστυχής, ταλαίπωρος
ένδοι πᾶσαι = παραμένει σκοτεινό το ακριβές νόημα της παροιμιακής φράσης. Ο αρχαίος σχολιαστής την συνδέει με τον ρόλο του *θυρωροῦ* ή *παρανύμφου*, ο οποίος, κατά την πρώτη νύχτα του γάμου ενός ζευγαριού, στεκόταν έξω από την κρεβατοκάμαρα των νεόνυμφων και εμπόδιζε τις φίλες της συζύγου να μπουν μέσα. Θα μπορούσε να αναφέρεται επίσης σε κάποιον αυταρχικό άνδρα ο οποίος κλείδωνε στο σπίτι τη σύζυγο μαζί με τις γυναίκες δούλους κάθε φορά που έλειπε
νυός, ἦ = νύφη

ἀποκλάξας (δωρ.) < ἀποκλείω = κλειδώνω κπ. σε έναν χώρο, ώστε να μην μπορεί να μεταβεί εκεί όπου επιθυμεί

τὰ ποικίλα [< ποικίλος, η, ον = πολύχρωμος, περίπλοκος] = η Γοργώ αναφέρεται στους διακοσμητικούς τάπητες και τα ζωγραφικά έργα που στόλιζαν τον χώρο της θρησκευτικής εορτής (δεν είναι σαφές εάν ο εορτασμός γίνεται σε κάποιον εσωτερικό ή εξωτερικό χώρο του παλατιού)

πρᾶτον = πρῶτον

ἀθρέω = βλέπω με προσοχή, κοιτάζω

περόναμα (δωρ.), ἀματος, τὸ = ἔνδυμα που συρράφεται με καρφίτσες ή κουμπώνεται

φασεῖς = φήσεις

σφ(ίν) = σφίσιν

ἔριθος, ὁ, ἡ = ημερομίσθιος εργάτης, υπηρέτης

ἑστάκαντι = ἑστήκασι

ἐνδινεῦντι = ἐνδινούσι (< ἐνδινέω) = συστρέφονται

θαητός (δωρ.), ἡ, ὄν = θαυμάσιος, αξιοθαύμαστος

κλισμὸς (κατ' ἐξαίρεση ἐδῶ θηλ.) = εἶδος αναπαυτικού καθίσματος

ἴουλος, ὁ = το πρώτο χνούδι στο πρόσωπο των νέων ανδρών

ἀνάνυτος (δωρ.), ον = ατελείωτος, χωρίς αποτέλεσμα

κωτίλλουσαι = κωτίλλουσαι < κωτίλλω = φλυαρώ

ἐκκναισεῦντι (γ' πληθ. ΜΕΛ) < ἐκκναίω = εξαντλώ (λέγεται για την ενοχλητική φλυαρία)

πλατειάσδοισαι < πλατειάσδω (δωρ.) = χρησιμοποιώ και προφέρω μακρά, «πλατιά»

φωνήεντα (σαν το ᾱ· λέγεται για κάποιον που μιλά τη δωρική διάλεκτο)

μᾶ (επιφ.) = μᾶτερ = ως επιφώνημα αγανάκτησης γυναίκας που επικαλείται τη Δήμητρα (ή την Κυβέλη)

τὶν = σοὶ

πασάμενος < πάομαι = γίνομαι κύριος (δούλων)

ἐπιτάσσω = προστάζω

ἄνωθεν = εκ καταγωγής

Βελλεροφῶν = Βελλεροφόντης (Κορίνθιος ἥρωας, γιος του Γλαύκου, γιου του Σίσυφου)

οὐκ ἀλέγω [ενν. σοῦ] = δεν με νοιάζει

φύη = φυίη (γ' εν. ευκτ. ΑΟΡ Β') < φύομαι

Μελιτώδης, ἡ = προσωνομία της Περσεφόνης

καρτερός, ά, όν = (εδώ) κύριος, άρχοντας
μή μοι κενεάν [ενν. χοίνικα] άπομάξης = μη ματαιοπονείς, μη χάνεις τον χρόνο σου·
κυριολεκτικά: μην αφαιρείς από ένα αδειανό δοχείο
πολύιδρις, ιος, ό, ή = που γνωρίζει πολλά (επαινεί τη μυθολογική γνώση της αιοιδού)
ιάλεμος, ό = θρήνος
διαχρέμπτομαι = καθαρίζω τον λαιμό μου
Γολγώς = Γολγούς < Γολγοί, οί = αρχαία πολίχνη της Κύπρου και λατρευτικό κέντρο
της Αφροδίτης
Ίδάλιον, τώ = το ίδιο με το παραπάνω. Από το 294 π.Χ. κ.ε. η Κύπρος ανήκε στις
κτήσεις των Πτολεμαίων· επίσης, πιθανολογείται ότι από την ίδια νήσο πέρασε στην
Ελλάδα η λατρεία του Αδώνιδος
αίπεινός, ή, όν = απότομος, απόκρημνος
Έρυξ, ή = το υψηλότερο βουνό της Σικελίας μετά την Αίτνα· σε αυτό υπήρχε ένας
διάσημος ναός της Αφροδίτης
οϊόν = πώς (επιφωνηματικό)
βάρδισται = βράδισται < βραδύς
ποθεινός, ή, όν = ιδιαίτερα αγαπητός
πάντεσσι = πᾶσι
Διωναία < Διώνη, ή = η μητέρα της Αφροδίτης
Βερενίκαν = εννοεί τη Βερενίκη Α΄, μητέρα της Αρσινόης Β΄ και του Πτολεμαίου Β΄
άποστάζω = αφήνω κτ. να πέσει σε σταγόνες
χαρίζομαι = λέω ή κάνω κτ. ευχάριστο σε κπ., δείχνω εύνοια
εϊκυῖα = εοικυῖα
άτιτάλλω = ανατρέφω, (μτφ.) περιποιούμαι, «καλομαθαίνω»
ώριος, α, ον = (για καρπούς) εποχικός
δρυός άκρα = άκρόδρυα, τᾶ = οπωροφόρα δένδρα, καρποί
φέροντι = φέρουσι
κάποι (δωρ.) = οι επονομαζόμενοι «Αδώνιδος κήποι» ή «κήποι του Άδωνη» ήταν
γλάστρες όπου φυτεύονταν σπόροι κάποιου λαχανικού ή σιτηρού (π.χ. μαρούλι,
μάραθος, σιτάρι, κριθάρι), η ανάπτυξη και η άνθηση των οποίων επιταχυνόταν με
κατάλληλο πότισμα· τις γλάστρες αυτές τις έριχναν στη θάλασσα ή σε πηγάδια την ίδια
ημέρα που οδηγούσαν το ομοίωμα του Αδώνιδος στη θάλασσα για την «ταφή». Επειδή
τα φυτά αυτά μαραίνονταν με την ίδια ταχύτητα που αναπτύχθηκαν, η φράση κατέληξε

να δηλώνει κάτι το άγουρο (άλλωστε, και ο Άδωνις πεθαίνει νέος) και που δεν διαθέτει ρίζες

ταλαρίσκος, ὁ = ταλάριον, τὸ = μικρό καλάθι

ἀλάβαστρον, τὸ = ἀλάβαστ(ρ)ος, ὁ = αγγείο χωρίς λαβές για μεταφορά αρωμάτων

εἶδαρ, ατος, τὸ = τροφή, γλυκό (κέικ) με βασικό συστατικό το μέλι

πλάθανον, τὸ = επίπεδο σκεύος πάνω στο οποίο πλάθουν άρτο και άλλες ζύμες

πονέομαι = φτιάχνω κτ. με κόπο ή φροντίδα

ἄνθεα = η λ. ενδέχεται να σημαίνει «χρώματα»

μίσγω = μείγνυμι

μάλευρον, τὸ = ἄλευρον

τεῖδε = τῆδε = εδώ

σκιάς, ἄδος, ἡ = οτιδήποτε παρέχει σκιά, κίόσκι, στέγαστρο, τέντα, σύσκιο

βρίθουσαι = βρίθουσαι < βρίθω + δοτ. = είμαι φορτωμένος με κτ.

ἄνηθον, τὸ = ἀνηθος

δέδμαντ(αι) (δωρ.) < δέδμημαι < δέμω = κτίζω, κατασκευάζω

κῶροι = κοῦροι = ίσως εδώ με τη σημασία «κούκλες, ομοιώματα»

ὑπερπωτάομαι (ποιητ.) = ὑπερπέτομαι

ἀηδονιδεύς, ἑως, ὁ = νεογνό αηδόνη

ἀεξομενᾶν = ἀύξομένων

πειράομαι + γεν. = δοκιμάζω κτ.

οἰνοχόον... Διὶ παῖδα = εννοεί τον Γανυμήδη, όμορφο Τρώα νέο τον οποίο απήγαγε ο

Δίας και τον μετέφερε στον Όλυμπο

χῶ τὰν Σαμίαν καταβόσκων = και ο ποιμένας της Σάμου

ρόδοπαχυς (δωρ.) = ροδόπηχυς, υ = που έχει ρόδινα χέρια

γαμβρός, ὁ = μνηστήρας, εραστής

κεντέω = τρυπώ, τσιμπώ, κεντρίζω

ἔτι οἱ περὶ χεῖλα πυρρά [ενν. θριξ] = έχει ακόμα το ξανθό χνούδι γύρω από τα χείλη του

ἀῶθεν (δωρ.) = από την αυγή

οἴσεῦμες = οἴσομεν < φέρω

αἰών, ἡ = ακτή

πτύω = εκβάλλω, ξεβράζω (λέγεται για τη θάλασσα)

ἐπὶ σφυρὰ κόλπων ἀνεῖσαι = αφήνοντας το πάνω μέρος του χιτώνα να πέσει στους αστραγάλους

λιγυρός, ά, όν = (για ήχο) καθάρος, ευκρινής και ευχάριστος

ἔρπω = έρχομαι, πηγαίνω

φαντί = φασί

μονώτατος (< μόνος) = μόνος πάνω απ' όλους τους άλλους

βαρυμάνιος (δωρ.), ον = βαρύμηνης, ι = που έχει υπερβολική οργή (ο Αίας είχε εξοργισθεί με την κρίση των όπλων του νεκρού Αχιλλέα)

γεραίτατος < γεραίός, ά, όν = ηλικιωμένος

εἵκατι = είκοσι

Πατροκλῆς = Πάτροκλος

Πύρρος = ο Νεοπτόλεμος, γιος του Αχιλλέα

Λαπίθαι = φυλή της Θεσσαλίας

Δευκαλίωνες = η γενιά του Δευκαλίωνα

Πελοπηϊάδαι = Πελοπίδαι

ἄκρα (ουδ.) = οι άρχοντες, η ελίτ

ἴλαος, ον = (για θεούς) ευμενής, ευνοϊκός

ές νέωτ(α) = το επόμενο έτος

ἔρχομαι + δοτ. = έρχομαι σε κπ., έρχομαι να βοηθήσω ή να ανακουφίσω κπ.

ὄκκ(α) = όταν

ήξεις (< ήκω = έχω έλθει) = ήξεις

ἴσατι = οἶδε

κῆς < και είς

άνάριστος, ον = άνάριστιτος, ον = που δεν έχει λάβει μεσημεριανό γεύμα

ὄξος, εος, τὸ = κακής ποιότητας κρασί, ξίδι, (εδώ) ξινός, πικρός, θυμωμένος

πεινᾶντι = πεινᾶντι (για τη συναίρεση, βλ. Méndez Dosuna, «Δωρικές διάλεκτοι», 329 στο τέλος)

μηδὲ ποτένθης [< προσέρχομαι + δοτ.] = ας μην τον πλησιάσεις